

KOLMAS SOOME-EESTI KOGNITIIVSE LINGVISTIKA KONVERENTS

17.–19. novembrini 2011 toimus Põhja-Eesti pankrannikul Saka mõisas kolmas soome-eesti kognitiivse lingvistika konverents. Esimene ühiskonverents toimus 2006. aastal Taageperas ja teine 2009. aastal Soomes Kiljas.

Konverentsi esimese õhtu plenaar-ettekande pidas Dirk Geeraerts (Leuveni Ülikool). Keskendudes põhiliselt kvantitatiivsele korpussemantikale, esitas ta kaks tasandit, mille puhul kvantitatiivsed meetodid märkimisväärsed tulemusi annavad: info kogumine ning info analüüs. On erinevaid mudeleid, mis töötavad kas ühel tasanditest või mõlemal korraga. Oma ettekande viimases osas rõhutas D. Geeraerts, et sagedusandmete adekvaatselt tõlgendamiseks on oluline kaasata kvantitatiivsesse keeleuurimisse ka kontekst ja sotsiolingvistikalist meetodid ning vaadelda seega ka erinevate allkeelte semantiliselt varieeruvust.

Teises plenaarettekandes kõneles Laura Janda (Tromsø Ülikool) mõistest *allostrukt*, mis on allomorfi konstruktsioonigrammatikapõhine paralleel (või alternatiiv). Kui traditsiooniliselt peetakse väikseimaks tähendust kandvaks keeleliseks üksuseks morfeemi ning allomorfi selle konkreetseks realisatsiooniks, siis konstruktsioonigrammatikas on väikseimaks tähenduslikuks üksuseks konstruktsioon ja selle realisatsioon vastavalt *allostrukt*, mis keele eri tasanditel toimivana hõlmab ka allomorfi mõistet. L. Janda defineeris *allostruktid* erinevate grammatiliste konstruktsioonidena, mis väljendavad sarnaseid tähendusi ja millel on nendes esinevate sõnade suhtes erinevad, ehkki potentsiaalselt kattuvad distributsioonid. L. Janda illustreeris *allostrukti* mõistet põhjasaami adpositsioonidega, mis võivad esineda nii eeskui ka tagasõnadena ning mida sellele

vastavalt mõnevõrra erinevalt kasutatakse.

Anni Jürine (TÜ) vaatles oma ettekandes mõningate eesti kaassõnafaaside grammatiseerumist ning selle seotust sagedusega.

Jane Klavan (TÜ) tutvustas statistilise korpusmeetodi rakendamise võimalusi ja tulemusi, olles võrrelnud eesti kohakäänete ja adpositsioonide kasutamist pidepunkti/orientiiri väljendavates konstruktsioonides.

Kersten Lehismets (TÜ) pidas ettekande soome keele nn kahepalgelistest adpositsioonidest *kautta* 'kaudu', *läpi* 'läbi', *pitkin* 'piki' ja *yli* 'üle', mis võivad esineda nii prepositsioonidena kui ka postpositsioonidena, põhjustades mõnel juhul tähenduserinevusi. Nõnda implitseerivad postpositsioonid enamasti tegelikku liikumist ja kuskil paiknemist, prepositsioonid aga millegi esinemist või toimumist liikumisrajal. Erinevate tõlgenduste taustal on aga sageli ka verbide semantika.

Andres Karjus (TÜ) kõneles sellisest (välis)ruumisuhetest väljendavatest grammatiseerunud leksikaalsetest üksustest nagu näiteks eesti *välja*, *väljas*, *väljast*, tuues võrdlevalt näiteid läänemeresoome keeltest ning vene, poola, läti ja leedu keelest. Nende motiveeritus ja piiratus on eri keelte puhul erinev ning oma osa võib selles olla ka keelekontaktidel.

Seppo Kittilä (Helsingi Ülikool) ja Katja Västi (Oulu Ülikool, Helsingi Ülikool) kõnelesid semantiliste rollide määratlemisest verbita konstruktsioonides. Ehkki verbita konstruktsioonid on sündmuse kirjeldamisel mõnevõrra ebamäärasemad kui nende verbiga vasted, ei mõjuta see oluliselt semantiliste rollide määramist.

Minna Jaakola (Helsingi Ülikool) arutles, missugune on mõistestaja roll

ning dimensioonid teksti tõlgendamisel.

Minna Sääskilahti (Oulu Ülikool) rääkis algkooliõpilaste vestluste tingimuslausetest, pöörates tähelepanu eelkõige verbivormidele ja tingimuslause paiknemisele liitlausel. Tavaliselt alustab tingimuslause liitlauset ning verb esineb kindla kõneviisi olevikus. Vormide kasutamise erinevused viitavad suuresti eelkõige erinevatele semantilistele ja pragmaatilistele funktsioonidele, milles tingimuslaused on võimalikud.

Helen Kirsipuu (TÜ) ettekanne käsitles eelkooliealiste laste viitamisstrateegiaid ning nende strateegiate erinevusi võrreldes täiskasvanute omadega.

Jaakko Leino (Helsingi Ülikool) ja Tuomas Huomo (Turu Ülikool, TÜ) ühisettekande teemaks oli soome keele konstruktsioon, milles genitiivis olev laiend on lahutatud oma peasõnast mingi vahepealse materjaliga, enamasti finiiitverbiga, nt *Liisan meni jalka poikki* 'Liisal läks jalg katki'. Selline konstruktsioon erineb oma traditsioonilisest, lahutamata vastest nii pragmaatiliselt, semantiliselt kui ka grammatiliselt, võimaldades näiteks genitiivis oleva elemendi topikaliseerida kogejana.

Marja-Liisa Helasvuo (Turu Ülikool) ettekande teemaks oli 1. ja 2. isiku subjektide ning tundeverbide vaheline vastastikune sõltuvus soome keeles. Statistiline analüüs on näidanud, et selline korrelatsioon on märkimisväärne. Teatavat tüüpi verbid ning subjektid moodustavad ka kivistunud vorme, mida võib süntaktilisel ning suhtluslikul tasandil tõlgendada ühe tervikliku üksusena.

Jouni Rostila (Tampere Ülikool) kõneles argumentstruktuurikonstruktsioonide ja traditsioonilisele valentsiteooriale vastanduva lekseemikeskse verbi valentsi määratlemise suhetest. Argumentstruktuurikonstruktsioonid on argumentide realiseerimise vahendid, mis arenevad grammatiseerumise käigus verbispetsiifilistest predikaatstruktuuridest.

Geda Paulsen (EKI) kõneles soome keele (*UttA*-sufiksiga tuletatud kausatiivverbide süntaktilistest ja semantilistest omadustest.

Piret Piiraja (TÜ) käsitles eesti verbe, mis võivad teiste verbidega kombineeritult kanda aspektuaalset tähendust: näiteks võivad verbid *hakkama*, *lööma*, *panema*, *pistma* väljendada mingi tegevuse algust.

Miina Norvik (TÜ) rääkis Kuramaa liivi keele tulevikku väljendavatest perifrastilistest verbivormidest. Kõige levinum on koopulaverbi *lädö* abil moodustatud tulevikuvorm, ent tulevikku on võimalik väljendada ka verbide abil, mis kannavad tähendust 'tulema' ja 'hakkama'.

Eva Saar (TÜ) kõneles isuri keele väliskohakäänete funktsioonidest ning võrdles neid eesti keelega. Lähisugulaskeelte väliskohakäänete funktsioonid kattuvad sageli, ent siiski ei tähenda morfoloogiline sarnasus alati funktsionaalset sarnasust.

Anni Jääskeläinen (Helsingi Ülikool) pidas ettekande keele ja muusika suhetest, tuues näitena soome keele onomatopoeetilised sõnad, mis jäljendavad häält, on ekspressiivsed ning väljendusrikkad. Seda sõnavara on võimalik kirjeldada muusika põhimõistete abil, näiteks kõneldes häälekõrgusest, hääletugevusest, rütmist, tempost, harmooniast ja tämbrist.

Seppo Kittilä ja Erika Sandman (Helsingi Ülikool) analüüsisid soome keele evidentsiaalsete partiklite *kuulemma* 'kuuldavasti' ja *näköjään* 'nähtavasti' kasutamist info päritolule viitamisel. Neist esimesega väljendatakse enamasti vahendatud infot, teisega aga kõneleja enda tähelepanekutel põhinevaid teadmisi. Lisaks võib partikliga *näköjään* viidata paljudele järelduslikele tähendustele.

Annika Valdmets (TÜ) harutas lahti polüseemse sõna *täpselt* tähendusi ja funktsioone grammatiseerumisteooria valguses. Adverbile *täpselt* on 80 aasta

jooksul kõrvale tekkinud vormilt sama-
sugune modaalpartikkel. Mõlemad ek-
sisteerivad tänapäeval paralleelselt,
ent täidavad erinevaid funktsioone.

Djuddah Leijen (TÜ) rääkis, kuidas
rakendada kognitiivse korpuslingvisti-
ka meetodeid kaasõppijatepoolse hinda-
mise uurimiseks teise keele õppimisel.

Ene Vainik (EKI) kõneles emotsiooni-
de kirjeldamisel kasutatavatest eesti
liikumisverbidest, nende verbide ja
emotsioonide vahelisest korrelatsioo-
nist ning selle suhte motiveeritusest.

Heete Sakhai (EKI) pidas ettekande
kohavaheldusest resultatiivkonstruktsioo-
nides, mille argumentstruktuuris
on koht väljendatud kas objektina (*tas-
sisin tünni vett täis*) või subjektina
(*tünn sadas vett täis*).

Csenge Fekete (Babes-Bolyai Üli-
kool, Rumeenia) kõneles sellistest soo-
me keele väljenditest, kus mahuti ning
selle sisu suhe on grammatiliselt väljen-
datud reaalse situatsiooni suhtes vastu-
pidiselt (nt *hattu päässä* 'kaabu peas').
Selle suhte väljendamiseks on kasutat-
ud sisaldussuhte kanoonilist kontsep-
tualiseerimisstrateegiat: muutujaks on
liikuv element ehk kaabu ning pide-
punktiks liikumatu osaline ehk pea.

Heinike Heinsoo (TÜ) ettekande tee-
maks oli eesti, soome ja vadja keele
mõne tavalisema adjektiivi kollokatiiv-
ne kasutamine. Pealtnäha samatähæn-
duslike adjektiivide kasutusala ei ole
ka lähisugulaskeeltes tihtipeale ühe-
sugune. Pikemalt peatus autor adjektiiv-
idel *suur/suuri* ja *iso*.

Jari Sivonen (Budapesti Eötvös
Lórandi Ülikool) pidas ettekande soome
keele konstruktsiooni *mennä* + *V-mAAn*
'tegema midagi pahakspandut' semanti-
lisest motiveeritusest. Liikumisverb
mennä 'minema' ei väljenda selles konst-
ruktsioonis otsest liikumist, vaid on
grammatiseerunud negatiivse hinnangu
markeriks, millega väljendatakse supii-
niga esitatud tegevuse ebasoovitavust.

Aki Kyröläinen (Turu Ülikool) kõne-
les statistilistest meetoditest, mille abil
on võimalik ehitada selliseid konstrukt-
sioonide võrgustikke, kus mitu erinevat
konstruktsioonitüüpi on omavahel seot-
tud vahelülide abil.

Milla Luodonpää-Manni (Turu Üli-
kool) ettekande teemaks olid üldisemad
teadustermid ja nende osaline süno-
nüümia soome teadusartiklites.

Ann Veismann (TÜ) esitas tähele-
panekuid kaassõna *suhtes* kohta, mis
on kaassõnana võrdlemisi uus. See võib
esineda paljude teiste kaassõnade
sünonüümia (nt *vastu*, *kohta*, *eest*, *üle*)
või asendada mingit käänat (nt alla-
tiivi, komitatiivi, inessiivi). Teisalt on
konstruktsioone, milles *suhtes* on ainu-
võimalik valik.

Ilona Tragel (TÜ) arutles seriaalsete
(nt *ta läks vaatas*) ja *ma*-tegevusnime-
ga verbikonstruktsioonide (nt *ta läks
vaatama*) tähenduserinevuste üle, mida
on eelkõige aja, tulemusele orienteeritu-
se, grammatiseerumisastme ja tahtlik-
kuse aspektides.

MAARJA-LIISA PILVIK